folklor/edebiyat, cilt:19, sayı:75, 2013/3

KÜLTÜREL BİR MİRAS OLARAK ATASÖZLERİNİN KULLANIMI ÜZERİNE TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Seçkin Aydın*

1. GİRİŞ

Toplumların geçmişten günümüze edindikleri bilgi ve deneyimlerinin en önemli aktarıcıları arasında dil gelir. Sözlü kültürden yazılı kültüre değin birçok bireysel ve sosyal birikim, içinden çıkılan bağlamın aynası gibi yüzyıllar boyu dönüşümlere bağlı da olsa varlığını sürdürerek bugüne kadar gelir. Her nerede bir insan varsa orada bir deneyim ve her nerede insan topluluğu varsa orada bir kültürel olgudan söz etmek mümkündür. Bu deneyim ve kültürel olguların yayılması ve sonraki kuşaklara aktarılmasında önemli bir köprü vazifesi gören dil, insanlık tarihi açısından da birtakım öğretileri açığa çıkarır. Böylece sonradan gelen kuşaklar, bu öğretilere bağlı olarak yaşamlarına bireysel ve sosyal değerler katarlar.

Weisgerber'e göre dil, yaşamın bütün alanlarında, günlük yaşamın en yalın olaylarında, bilimin ana formlarında, görenekler ve törelerde, inançlarda ortaya çıkar; dil her türlü maddesel yaşamın, tekniğin, ekonominin de koşuludur; dinde, hukukta, felsefe ve sanatta yeri vardır. Dilin etkide bulunan gücü, dilde izini bırakan dünya tablosu ile yaşamın bütün alanlarına yayılır. Buna karşılık dil de her bir alanın özel gereksinimleri

* Yrd. Doç. Dr. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Misafir Öğretim Üyesi.

ve koşulları ile kendi çevresini ve yönünü belirler (Akarsu, 1998: 80). Böylece ortaya çıkan yayılma ve yön belirleme olgusu "değer" kavramını etkiler. Değerlerin aktarımı estetik bir kaygıyla birleşince de ortaya her toplumda var olan atasözlerini meydana getirir.

Aksoy'a (1988: 13) göre atasözleri ve deyimler toplumbilim, ruhbilim, eğitbilim, ekonomi, felsefe, tarih, ahlak, folklor gibi birçok konuyu ilgilendiren ve birçok yönden inceleme konusu edilmeye değer olan ulusal varlıklar olup deyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliği bakımından pek önemli dil yapılarıdır. Soykut'a (1974: 34) göre de atasözleri, yüzyıllar boyunca yaşanmış veya rastlanmış, müşahede edilmiş sayısız ve birbirinden farklı olayları değerlendiren, onları ayrı ayrı klişeler hâline getirerek sınıflandıran, nihayet dedelerden torunlarına intikal eden özlü sözlerdir. Dilçin'e (2000: XV) göre ise atasözü, beşer cemiyetiyle beraber doğmuş, onunla birlikte oba, boy ve oymak olarak asırlarca göçebe hayatı yaşamış ve nihayet gelişip özleşerek de ulusal hâle yükselmiş, medenîleşmiş törelerdir.

Atasözüyle ilgili bilgi veren kaynakların tümünde, bunların az sözle çok şey anlatma özelliğinden söz edilir. Bu yerinde hüküm, atasözlerinin anlam bakımından yoğunlaştırılmış yapılarından kaynaklanmaktadır. Yeri geldiğince kullanılma gereği atasözlerine, alkış ve kargışlarda olduğu gibi kısalık, anlamda kesinlik ve belirginlik özelliklerini kazandırmıştır. Edebi eserlerde olsun, gündelik hayatta olsun atasözleri ile ortaya konulan anlatım, daha bir güç ve renk kazanmaktadır (Karadağ, 2004: 252).

Gözler (1978: 13), atasözlerinin özelliklerini şu maddeler altında toplamıştır:

- Atasözleri daima bir yargı anlatır.
- Anlam bakımından dolgun ve zengindirler.
- Çok zaman atasözlerinin içindeki kelimelerden ikisi birbirleriyle tam ya da yarım kafiyeli olur.
- Atasözlerimiz nazmı andırır, kendine öz, içten diyebileceğimiz bir ahengi vardır.
- Çoğu kez atasözlerimiz sözlük anlamınlarını kaybederek "mecaz" anlam kazanmış olurlar.
- Atasözleri toplum içinde doğar, gelişir ve prensipler hâlinde yaşar. Anonimdir. Bu yüzden toplumun ortak malıdır.
- Türk milletinin kuvvetli ahlak prensipleri bu sözlerde derin tarihî gerçekleri dile getirir.

Bu tanım ve açıklamalardan hareketle, atasözlerinin geçmişten günümüze insan topluluklarının farklı deneyimleri doğrultusunda ortaya koydukları kalıplaşmış sözel öğretiler olduğu söylenebilir. Atasözleri biçimsel olarak farklı şekillerde ortaya çıksa da içerik olarak çoğunlukla bir deneyimin aktarımı olarak öğreti amaçlı üretilen dilsel ve kültürel değerlerdir.

Atasözleri, günlük yaşamda yalnızca bir iletişim aracı olmayıp aynı zamanda

bir edebiyat ürünü olarak da değerlendirilir. Türk şiirinde atasözleri Levnî, Gedâî, Nailî, Dertli, Karacaoğlan, Emrah (Dilçin, 2000) gibi birçok ozan ve şairin dili etkili kullanmasında da önemli bir görev üstlenmiştir. Bu konuda Levnî'nin:

Tut atalar sözün kalb-i selim ol
Gönülden gönüle yol var demişler
Gider yavuzluğu tab'-ı hâlim ol
Sarp sirke kabına zarar demişler

dörtlüğüyle başlayan "Atalar Sözü Destânı" (Dilçin, 2000: 4), Türkçede atasözü kullanımının ne denli etkili olduğuna iyi bir örnek sayılabilir. Toplam yirmi dokuz dörtlük ve on birli hece ölçüsüyle yazılan bu destan, bir taraftan erdemli insan olmanın niteliklerini anlatırken diğer taraftan kullanılan ölçüyle ritmik bir yapı meydana getirmiştir. Türk şiirinde darb-ı mesel ve irsal-ı mesel adlarıyla birçok kez kullanılan atasözleri, böylelikle sözlü gelenekte kalmayıp şairlerin ve ozanların dilinde zamanla yazılı bir geleneğe de dönüşmüştür.

Toplumun duygu ve düşüncelerinin bu denli ölçülü sözler aracığıyla aktarımı, dilden dile nesilden nesile aktarılmayı da kolaylaştırmış; dolayısıyla sosyal olayların, doğa olaylarının meydana geliş biçimleri, gelenek ve görenekler süreklilik göstermiştir.

Atasözlerinde, çoğu zaman günlük yaşamın pratiklerine bağlı olarak "Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar; ayağını yorganına göre uzat; bugünkü işini yarına bırakma; yoldan kal, yoldaştan kalma." gibi sözlerde denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlâk dersi ve öğüt veren örneklere rastlanır (Aksoy, 1988: 18).

Bu örneklerin kimi ise toplumdaki cinsiyet ve sosyal bölünmeyi yansıtır niteliktedir. Geleneksel atasözü ve deyimlerdeki kadına dair eğretilemeler incelendiğinde, ataerkil kültürün tüm yansımaları ile erkek olmanın tümüyle bir imtiyaz sayıldığı ve erkeklerin daha üstün bir dille tasvir edildiği görülmektedir. Her ne kadar kadına karşı olumlu tavır ve çağrışımları olan atasözü ve deyimler varsa da genel görünüş itibarıyla bu tutum yaygındır (Alagözlü, 2009: 45).

Yılmaz (2000: 140), birbirini tamamlamanın ötesinde dışlayan atasözlerinin de var olduğunu ve bunun olsa olsa/belki ideal olanla gerçek yaşamın içindeki bir aradalıkla açıklanabilir olgular olduğunu ifade eder. Dolayısıyla atasözlerinin içerik özellikleri çoğunlukla olumlayıcı olmakla birlikte yer yer bir diğerini çürüten ya da sınıfsal ayrımı da bünyesinde barındıran bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir.

1.1. Atasözleri ve Kültürel Kimlik

Kültürel kimlik, bireyin ait olduğu kültürün özelliklerini benimsemesi ile kendini o kültürün bir parçası olarak algılaması ve duygusal bağlılık hissetmesidir (Büyükkantarcıoğlu, 2006: 68). Kültürel kimliğe sahip bireyler, içinde yaşadıkları

toplumun yaşam biçimini özümseyerek çevresinde olup bitenlere o toplumun normlarına bağlı anlamlar yükler ve tepkide bulunurlar. Kuşkusuz farklı kültürlerde birbirine benzeyen, aynı kaygının ya da anlamın oluşacağı atasözlerini görmek olasıdır. Ne var ki dilde anlam, tek başına ele alınabilecek bir kavram değildir. Dilde geçen kavramların anlamı yanında oluşturdukları değerleri de göz önünde bulundurmak gerekir.

Herhangi bir dilde sözcükleri tek başına anlamaya çalışmak, o sözcüğün değerini ölçmek için yeterli gelmez; çünkü Saussure'ye (Kıran ve Kıran, 2001: 126) göre bir sözcüğün değeri, içinde yer aldığı cümledeki öteki sözcüklere göre oluşur. Dolayısıyla sözcüklerin anlamını tek başına göz önünde bulundurmak, sözcüklerin değerini ortaya koymada bir eksiklik yaratacaktır. Bu değer aynı zamanda dili üreten bireylerin algısına göre farklılık gösterir.

Bir dilden çevrilen atasözleri de bu anlamda ortak evrensel olguları verme konusunda etkili olurken sözcüklerin birbirleriyle yarattığı değer, aynı kültürü paylaşmayan toplumlarda farklılık meydana getirir. Bununla ilgili karşılaştırmalı örnek, Aksan'dan (2003: 150) verilebilir: Eski Romalılar, karşılıklı olarak birbirini aşırı ölçüde öven kimseler için "Eşek, eşeği okşar (Asinus asinum fricat)." anlamındaki atasözünü kullanırlardı. Bu sözün benzerini Rize dolaylarından (İkizdere) derlenen "Eşek, eşeğin gerdanını yalar." sözünde buluyoruz. Her iki örnek de birbirine karşı aşırı övgü ya da aşırı ilgi gösteren kimseler için söylenebilirken "fricat" ve "yalar" sözcükleri kendi dillerinde diğer sözcüklerle kullanım biçimine göre bir değer taşır.

Yine, "Demir tavında dövülür." atasözü ise Fransızca "Il faut battre le fer tandis (pendant) qu'il est chaud (Demir sıcakken dövülür.)" biçiminde vardır (Aksan, 2003: 147). Bu örnekte de Fransızcadan çevrilen "sıcak" kelimesi ile Türkçedeki "tav" sözcüğü aynı anlamı karşılamasına rağmen değer olarak koşutluk sağlamamaktadır.

Böylece aynı kültürel kimliği benimseyen bireylerin, yaşanan durumlar karşısındaki ortak tepkileri "anlam" ve "değer"i birlikte düşünmeyi zorunlu kılar. Çünkü atasözleri bir öğreti, inanç, toplumsal kaygı yanında şiirsel ifade olarak da göze çarpar. Bu yönüyle atasözlerindeki sözcüklerin birbiriyle olan sözdizimsel ve anlambilgisel yapısı, dilden dile farklılık gösteren değerler yaratır.

1.2. Kültürleme, Eğitim ve Atasözleri

Kültür süreçleri arasında en önemlisi ve evrenseli sayılan kültürleme (enculturation), kişinin doğumundan ölümüne değin kendi toplumunun kültür içeriğini öğrenmesi, toplumca istenen, beklenen insan olması sürecidir. Kültürleme en geniş anlamda toplumsal boyutlu eğitimdir. Sosyalbilimcilerle hekimlerin "toplumsallaştırma" adını verdikleri eğitim olgusu kültürlemedir. Diğer yandan toplumsallaştırma yoluyla eğitimin belli yaşlarda başlayıp belli yaşlarda sona erdiği var sayılır. Oysa kültürlemenin yaşı ve sınırı yoktur (Güvenç, 1999: 286). Bu yönüyle kültürleme kavramı eğitim kavramını da içine alan çok daha geniş kapsamlı bir kavram olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla kültürü

merkeze alan bir eğitim anlayışı, yaşamın tüm alanlarını kucaklayan bir eğitim anlayışına hizmet edecektir.

Atasözleri ve deyimlerin aslında ideolojik bir söylem oluşturduğu söylenebilir (Alagözlü, 2009:46). Buna bağlı olarak son yıllarda, bir eğitim modeli olarak kültür merkezli uygulamalarda bir artış görülmektedir. Kültürü merkeze alarak geliştirilen "Kültürel Miras Modeli" yaklaşımı, bir dilin yüksek kültürünün kazandırılmasını (Sawyer ve Watson'dan akt.; Pehlivan, 2003: 43) hedefleyen bir anlayışı da doğurmaktadır.

Kültürleme kavramının bir diğer ilgili olduğu eğitim modeli ise "Kültürel Okuryazarlık"tır (cultural literacy). Hirsch (1987) tarafından ABD'de ortaya konulan bu yaklaşıma göre her Amerikan vatandaşının kültürel bağlamda neyi bilmesi gerektiği üzerinde durulur. Ayrıca Hirsch (1996), Amerikan çocuklarının günlük yaşamlarında kültürel bilgi ve deneyimlerini artırmak için bir sözlük hazırlar. Bu sözlükte çocukların gerek günlük yaşamlarında gerekse eğitim ortamlarında yabancılaşmasını engelleyecek çeşitli kavramlar üzerinde durularak bunlarla ilgili açıklamalar yapar. Hirsch'in (1996), çocuklar için yaptığı çalışmanın başlangıcını atasözleri oluşturur. Hirsch, atasözlerinden hareketle günlük yaşamda nasıl davranılması gerektiği konusunda uyarılarda bulunarak geçmişe dayanan bu öğütlerin önemine işaret eder. Hirsch'in çalışmasına atasözleriyle başlaması, gerek kültür gerekse eğitim açısından son derece manidardır.

Kültür değerlerimizi bize yüzyıllar önceden aksettiren, Türk dilinin anlam olarak çok zengin bir dil olduğunu misallerle bizlere gösteren atasözleri, Türk düşünce tarihinde atalarımızın mantığını tecrübe ve muhakeme sonunda ortaya çıkarmış kültür birikimleridir (Ünalan, 2010, 22). Bu yolla ortaya konacak olan eğitim yaklaşımları da bireylerin geçmişten gelen yaşantılarını kültürleme bağlamında etkileyecektir.

Türkçenin ait olduğu kültürde eğitime, gereken ya da hak ettiği değerin verilmiş olduğu sonucu çıkarılır (Yılmaz 2000 :145). Yaşar'ın (2007) atasözleriyle ilgili yaptığı araştırmada, Türk atasözlerinde "eğitim" cahillik ve bilime önem verme gibi kimi düşüncelerin yer aldığı vurgulanmıştır. Çelik (2009) ise eğitim iletileri yönünden ele aldığı araştırmasında atasözlerini eğitimin gücü, eğiten, eğitilen, yöntem ile öğretim ilke ve yöntemleri başlıkları altında toplayarak bunların önemine dikkat çekmiştir. Esen ve Yılmaz'ın (2011) yaptığı araştırmada Türk atasözleri ve deyimlerinde girişimciliğe olumlu vurgu yapan örneklerin daha fazla yer aldığı vurgulanmıştır. Mürsel (2009), deyim ve atasözlerinin öğretilmesinde karikatürün önemine dikkat çeker. Tüm bu çerçevede atasözlerinin, kültür ve eğitimi içinde barındıran sosyal bir olgu olarak yorumlanması kaçınılmazdır.

1.3. Atasözlerinin Türkçe Öğretimindeki Yeri

Bir dilin hayat bulduğu en önemli araçların başında edebiyat gelir. Sözlü geleneğin önemli bir yansıması olan atasözleri de, bu anlamda, hem sözlü edebiyatın devamına hem de dilin gelişimine doğrudan katkı sağlar. Aile, çevre ve okuldan elde edilen bilgi

ve deneyimler, bireylerin söz varlıklarının gelişmesinde önemli yer tutar. Bu doğrultuda hazırlanan dil programları da dinleme, konuşma, okuma ve yazma gibi dil becerilerinin geliştirilmesinde söz varlığının önemine dikkat çeker. Onan'a (2011): 93) göre okul öncesi dönemde, içinde yaşadığı toplumun dilini ve kültürünü örtük olarak edinmeye başlayan çocuk, öz kültürüne ait atasözlerini dinleme yoluyla işitsel olarak algılamaya başlar ve daha bu dönemlerde, atasözlerindeki dile ait davranış farkındalıkları devreye girer. Örtük bilgilerin açık bilgiye dönüştürüldüğü formal eğitim sürecinde de bu kültürel temas devam etmelidir.

Atasözleri, söz varlığını anlama ve kullanma açısından Türkçe öğretim programlarında yer alan konulardan biridir.

Atasözlerine, Türkçe 1-5. Sınıflar İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2009) şu şekilde yer verilmiştir:

- Konuşmasında söz varlığını kullanır (Konuşmalarında deyim, atasözü, tekerleme, mâni, özlü söz ve mecazlarla, mizahî ögeleri kullanmaları sağlanmalıdır.),
- Yazılarında söz varlığından yararlanır ("Atasözünü Bul" etkinliği yaptırılabilir. Yazısını güçlendirmek amacıyla deyim, atasözü, özdeyiş vb. kullanmaya özendirilir), biçiminde kazanım ve etkinliklere yer verilmiştir.

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda (2006) ise atasözleri şu kazanım ve etkinler çerçevesinde sunulmuştur:

Dinleme

- Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır (**"Maymun Gözünü Açtı":** Deyim ve atasözlerinin hikâyesi araştırılarak sınıfta anlatılır. Anlatımlar içeriğe uygun resimler yapılarak desteklenir.).

Konuşma

- Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.
- Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.

Okuma

- **"Beni Dinler misin?":** Öğrenciler tarafından seslendirilen hikâye, fıkra, şiir, tekerleme, anı, bilmece, atasözü veya özlü sözlerden oluşan bir kaset doldurulur. Kasete bir isim bulunur. Kaset kapağı tasarlanır. Reklam afişi hazırlanarak satışa sunulur.
- Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır (**Eşleştirme:** Atasözleri ve deyimler uygun tutumlarla/davranışlarla eşleştirilir (3. kazanım). **Gruplandırma:** Atasözleri ve deyimler anlam özelliklerine göre gruplandırılır (3. kazanım). **"Atasözlerimiz Canlandı":** Metinde geçen bir deyim veya atasözüyle ilgili oyun hazırlanır.
- Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir (**Farkları bulma:** Eş sesli kelimelerle ilgili metinler (şiir, mâni, atasözü vb.) okunur, kelimelerin anlam farkları söylenir (1. kazanım). **"Çengel Bulmaca":** Hazırlanan bulmacada numaralandırılmış karelerdeki harfler birleştirilerek atasözü veya deyim bulunur (1. kazanım).

Yazma:

• Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.

• Düşünce yazıları yazar (**"Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var":** "Bir elin nesi var, iki elin sesi var." atasözü tahtaya yazılır. Öğrencilere ne anlama geldiği sorulur. Öğrenciler, atasözünde anlatılana benzer bir durumla karşılaşıp karşılaşmadıkları hakkında konuşurlar. Sınıf iki gruba ayrılarak bildikleri atasözlerini yazarlar. Yazdıkları atasözlerinden birini seçerek 3-5 paragraflık bir metin oluştururlar (2. kazanım).

• Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.

Görüldüğü gibi özellikle ilköğretim ikinci kademede atasözlerinin kullanımına ilişkin kazanım ve etkinliklerde yoğunluk göze çarpar. Dil öğretiminin aynı zamanda kültür öğretimi olduğu (Özbay, 2008: 5) göz önünde bulundurulursa, aynı kültüre özgü somut olan ve somut olmayan kültür varlıklarının aktarımı da ancak iyi düzenlenmiş bir dil öğretimi programından geçer.

1.4. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, geçmişten günümüze, insanoğlunun çeşitli deneyimlerini aktaran atasözlerinin Türkçe öğretimindeki kullanımına yönelik öğretmen görüşlerini saptamaktır. Çalışmanın sınırlılığı gereği, katılımcılar Türkçe öğretmenlerinden seçilmiş ve atasözlerinin dilsel bir ifade aracı olduğu gerçeğinden hareketle sorular, Türkçe öğretimi çerçevesinde yapılandırılmıştır.

Araştırmanın problem cümlesi "Türkçe öğretmenlerinin eğitimsel bir araç olarak atasözü kullanımına ilişkin görüşleri nasıldır?" biçiminde oluşturulmuştur. Araştırmada problem cümlesine bağlı olarak aşağıdaki alt sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenler, atasözü kavramını nasıl tanımlamaktadırlar?
2. Öğretmenler, atasözlerinden hangi öğrenme alanlarında yararlanmaktadırlar?
3. Öğretmenler, atasözleriyle ilgili ne tür uygulamalar yaptırmaktadırlar?
4. Öğretmenlerin derslerde atasözlerinden yararlanma gerekçeleri nelerdir?
5. Öğretmenlere göre atasözlerinden yararlanmanın ne gibi sınırlılıkları bulunmaktadır?

1. YÖNTEM

Bu araştırmada sosyal bilimlerde sıkça kullanılan nitel araştırmaya bağlı "özel durum çalışması" yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin seçilmesinin temel nedeni katılımcıların uygun düşünce ve algılarının detaylı bir şekilde ortaya çıkarılmaya çalışılmasıdır. Nitel çalışmalar, kişilerin görüşlerinin derinlemesine incelenmesi, gerektiğinde kullanılacak en uygun yaklaşım olarak görülmektedir (Şahin, 2011: 210).

Nitel araştırma görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir

(Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39). Bu açıdan nitel yöntem, öğretmenlerin atasözlerinin kullanılabilirliğine yönelik nasıl bir görüşe sahip olduklarını saptamak için kullanılmıştır.

Bu çalışmada problem cümlesine ve alt sorulara bağlı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Hazırlanan form için çalışmanın sınırlılığı ve amaca uygunluğu bakımından iki halk bilim ve iki Türkçe eğitimi alanından toplam dört uzman görüşü alınmıştır. Hazırlanan formdaki sorularda görüş birliğine varılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmaya İzmir'deki ilköğretim okullarında görev yapan 8 (%26,6) erkek, 23 (%73,3) kadın, toplam otuz (30) Türkçe öğretmeni katılmıştır. Katılımcıların (K) farklı okullardan seçilmesine dikkat edilmiştir. Araştırma, hizmet süresine göre 1-5 yılları arası 3 (%10), 6-10 yılları arası 9 (%30), 11-15 yılları arası 3 (%10), 16-20 yılları arası 5 (16,6), 20 yıl ve üzeri çalışanlar ise 10 (%33,3) katılımcıdan oluşmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma beş alt problem cümlesinden oluşmaktadır. Dolayısıyla her bir alt problem cümlesini ifade eden soru, katılımcılara yöneltilerek veriler toplanmıştır. Toplanan veriler, kendi içerisinde kodlanarak belli kategoriler altında toplanmıştır. Kodlama ve kategorileştirme işlemi, araştırmacı dışında iki bağımsız uzman tarafından daha gerçekleştirilmiştir. Kodlamaların kategoriler altında toplanmasında, uzmanlar arasındaki görüş birliğine yönelik işlemde güvenirlik ortalaması %94,2 bulunmuştur.

2. BULGULAR

3.1. Türkçe öğretmenlerinin atasözlerini tanımlama biçimleri

Bu başlık altındaki bulguların elde edilmesinde öğretmenlere "Sizce atasözü nedir? Açıklayınız." sorusu yöneltilerek veriler toplanmıştır. Toplanan veriler, katılımcı öğretmenlerin verdiği yanıtlar çerçevesinde kodlanarak belli kategoriler içerisinde 1. Tablo'da sunulmuştur.

1. Tablo: Öğretmenlerin atasözü kavramını açıklama biçimleri

Kodlar ve bağlı olduğu kategoriler	***f***	**%**
Eğitsel Bir Araç Olarak Atasözleri		
Deneyim	28	93,3
Kurallar	1	3,3
Öğüt Verici	11	36,6
Gözlem	5	16,6
Doğrular	2	6,6
İfade Etme Aracı Olarak Atasözleri		
Özlü söz	18	60

Mecazlı	4	13,3
Çarpıcı Söz	1	3,3
Anlatım Zenginliği	6	20
Sözlü dil	1	3,3
Kalıp Söz	9	30
Değer İfadesi Olarak Atasözleri		
Yargı	2	6,6
Mizah	1	3,3
Toplumsal	10	
Miras	1	3,3
Armağan	1	3,3
Hikmetli	2	6,6
Kültürel Olgu	9	30
Süreç Olarak Atasözleri		
Anonim	11	36,6
Güncelliğini Koruyan	1	3,3
Tarihsel	12	40

1. Tablo'ya bakıldığında öğretmenlerin atasözü kavramını eğitim aracı, ifade etme aracı, değer ve süreci bünyesinde barındıran bir özelliğe sahip olduğu biçiminde algıladığı görülür. Bu kategoriler içinde eğitsel araç olma düşüncesi öne çıkarken en fazla "deneyim" ifadesi (*f*= 28/%93,3) kullanılmıştır. Bunu "özlü söz" (*f*=18/ %60) ve "tarihsel" (f=12/%40) kavramları takip eder.

Deneyim kavramını ifade eden öğretmenler, atasözünü yüzyıllar boyu insanoğlunun yaşanmışlıklarına bağlar:

Atasözü, deneyimlerin ve yaşanmışlıkların ortaya koyduğu ve derin düşüncelerin dile getirildiği güzel cümlelerdir (K1.)

Atasözü yaşamda sıkça başvurduğumuz olaylara, durumlara açıklık getiren, ders çıkardığımız, özlü, gözlem ve deneyimler sonucu kazanılmış sözlerdir (K23).

Atasözünü "özlü söz" kavramıyla açıklayan öğretmenler, bunları çoğunlukla ifade aracı olarak görmüşlerdir. Ancak buradaki ifade etme aracı, genel bir tanımlama olmayıp atasözlerinin bir konu hakkındaki düşünceleri özetleyen yanını öne çıkarmaktadır.

Öğrenciler; az sözle çok şey anlatabilmenin en güzel örneği olan atasözleriyle tanışır (K3).

Atalarımız tarafından söylenen özlü sözler. Ama bu sözler asla belli bir dönem için geçerli değil. Her zaman ve zeminde kullanılabiliyor. Kısacık olmasına rağmen çok şey ifade ediyor (K17).

Atasözlerini tarihsel boyutta değerlendiren öğretmenler ise bu kavramın çoğunlukla kökeni üzerinde durmuştur. Bu yönüyle atasözleri, gücünü tarihsel geçmişinden almaktadır.

Geçmişteki tecrübelerin kalıplaşmış hâlleriyle günümüze aktarımıdır(K15).

Atalarmızın geçmişteki yaşamlarını bizlere aktaran bilgiler bütünüdür. (K28).

Öğretmenlerin tanımlama ve açıklamalarından hareketle atasözlerinin yaşamın neredeyse bütün olgularını kucaklayan bir içeriğe sahip olduğu düşünülmektedir. Bu içerik bir yandan toplumsal bir ürüne dönüşmekle birlikte, diğer yandan toplumun içinde yaşayan bireylerin eğitim, iletişim, tarihsel ve kültürel farkındalık bağlamında gelişmelerine olanak tanımaktadır.

3.2. Türkçe öğretmenlerinin atasözlerinden yararlandıkları öğrenme alanları

Bu başlık altındaki bulguların elde edilmesinde öğretmenlere "Atasözlerinden hangi öğrenme alanlarında (dinleme, konuşma, okuma, yazma ve dil bilgisi) yararlanıyorsunuz?" sorusu yöneltilerek veriler toplanmıştır. Toplanan veriler, katılımcı öğretmenlerin verdiği yanıtlar çerçevesinde 2. Tablo'da sunulmuştur.

2. Tablo: Türkçe öğretmenlerinin atasözlerinden yararlandıkları öğrenme alanlarının dağılımı

Öğrenme Alanları	*f*	*%*
Dinleme	17	56,6
Okuma	18	60
Konuşma	30	100
Yazma	28	93,3
Dil bilgisi	17	56,6

2. Tablo'da Türkçe öğretmenlerinin atasözlerinden yararlandıkları öğrenme alanlarının dağılımı frekans ve yüzdelerine göre verilmiştir. Bu tabloya göre öğretmenlerin tamamı (f=30/ % 100) konuşma becerisinde atasözlerinden yararlandıklarını belirtmişlerdir. En fazla yer alan öğrenme alanlarından biri de yazma becerisi (f=28/ %93,3) olmuştur.

Tablodaki bulgular, öğretmenlerin daha çok kendini ifade (anlatma) amacına bağlı olarak atasözlerine yer verdiklerini göstermektedir. Katılımcı öğretmenler, öğrencilerinden sözlü ve yazılı metinleri oluştururken ve günlük yaşamlarında atasözlerine yer vermelerini istediklerini belirtmişlerdir.

Öğretmenler, dinleme ve okuma ile ilgili yaptıkları uygulamalarda, verilen bir atasözünün anlamını ve açıklamasını istediklerini ifade etmişlerdir. Böylece atasözünde verilmek istenen ana düşüncenin ne olduğunu anlama boyutunda değerlendirmişlerdir.

Katılımcılar, dil bilgisi öğrenme alanında ise yapı çözümlemeleri yaparken atasözlerinden bir araç olarak yararlandıklarını dile getirmişler. Bu bulgulardan hareketle öğretmenlerin atasözlerini tüm öğrenme alanlarında kullandıkları, ancak özellikle anlatma becerilerinin geliştirilmesinde buna daha fazla yer verdiği söylenebilir.

3.3. Türkçe öğretmenlerinin atasözleriyle ilgili yaptırdığı uygulamalar

Bu başlık altındaki bulguların elde edilmesinde katılımcılara "Atasözleriyle ilgili öğrencilerinize ne tür uygulamalar yaptırıyorsunuz?" sorusu yöneltilerek veriler toplanmıştır. Toplanan veriler, katılımcı öğretmenlerin verdiği yanıtlar çerçevesinde 3. Tablo'da sunulmuştur.

3. Tablo: atasözleriyle ilgili uygulamalar

Uygulamalar	*f*	*%*
Adam Asmaca	1	3,3
Beyin Fırtınası	1	3,3
Canlandırma	4	13,3
Düz Anlatım	20	66,6
Eşleştirme	3	10
Görsel Okuma	4	13,3
Hadi Anlat Bakalım	1	3,3
Metin Tamamlama	1	3,3
Ödev	2	6,6
Özetleme	2	6,6
Pandomim	1	3,3
Senaryolaştırma	1	3,3
Sessiz sinema	3	10
Söz Sanatlarını Bulma	1	3,3
Sözlük Oluşturma	1	3,3
Tahmin Etme	3	10
Yazma	20	66,6

3. Tablo'da öğretmenlerin atasözleriyle ilgili öğrencilere yaptırdığı uygulamalar frekans ve yüzdelerine göre verilmiştir. Verilen cevapların kimi doğrudan, "adam asmaca, hadi anlat bakalım, sessiz sinema" biçiminde etkinlik adı şeklinde kimi de

"beyin fırtınası, canlandırma, düz anlatım" gibi yöntem ve teknik adıyla belirtilmiştir. Yukarıdaki tabloya göre öğretmenler atasözlerini çoğunluka yazma (*f*=20/%66,6) ve düz anlatıma (*f*=20/%66,6) bağlı uygulamalarda kullanmışlardır.

Yazmaya yönelik uygulama yaptıran öğretmenler, öğrencilerinden çoğunlukla bir atasözünden hareketle sınıf içinde kompozisyon yazmalarını istemişlerdir. Düz anlatıma yönelik uygulamalar ise atasözünü açıklamak üzere öğretmen ve öğrencilerinin sözlü anlatımlarına dayalı olarak gerçekleşmiştir. Bu bilgiler aynı zamanda araştırmanın ikinci alt problemini de desteklemektedir. Çünkü katılımcı öğretmenler, daha önce atasözlerini en fazla konuşma ve yazma becerilerinde kullandıklarını belirtmiştir.

Öğretmenlerin yer yer farklı etkinlikler yoluyla da atasözlerini kavratmaya çalıştıkları görülür. Örneğin adam asmaca (K1), senaryolaştırma (K21), canlandırma (K1, K21, K25, K29) vb.Diğer yandan ödev başlığı altında, öğrencilere proje ve performans (K2, K11) değerlendirme uygulamaları da yaptırılmaktadır. Bu uygulamalarda öğrencilere bir konu verilerek bununla ilgili atasözleri bulmaları istenmiştir.

3.4. Türkçe öğretmenlerinin derslerde atasözlerinden yararlanma gerekçeleri

Bu başlık altındaki bulguların elde edilmesinde katılımcılara "Derslerde atasözlerinden yararlanma gerekçeleri nelerdir?" sorusu yöneltilerek veriler toplanmıştır. Toplanan veriler, katılımcı öğretmenlerin verdiği yanıtlar çerçevesinde 4. Tablo'da sunulmuştur.

4. Tablo: Öğretmenlerin atasözlerinden yararlanma gerekçeleri

Kodlar ve Bağlı Olduğu kategoriler	*f*	%
Dil		
Anlama Becerisi	12	40
Anlatım Zenginliği	18	60
Dilsel Farkındalık	9	30
Özetleyebilme	9	30
Yalınlık	5	16,6
Düşünce		
Akıl Yürütme	3	10
Beyin Fırtınası	1	3,3
Bilginin Kalıcılığı	4	13,3
Ders Çıkarma	7	23,3
Dikkat Toplama	2	6,6
Empatik Düşünce	1	3,3
İlişkilendirme	6	20
İnandırıcılık	3	10
Özgüven	1	3,3

Pekiştireç	2	6,6
Sorgulama	1	3,3
Yorumlama	3	10
Zihinsel Gelişim	4	13,3
Kültür		
Devamlılık	7	23,3
Farkındalık	11	36,6
Millîlik	4	13,3

4. Tablo'da Türkçe öğretmenlerinin atasözlerinden yararlanma gerekçeleri belli kodlar ve bu kodların içinde yer aldığı kategoriler altında sunulmuştur. 4. Tablo incelendiğinde Türkçe öğretmenlerinin atasözlerinden yararlanma gerekçelerini dil, düşünce ve kültür boyutunda değerlendirdikleri görülmektedir.

Öğretmenlerin atasözlerinden yararlanma sebeplerinin başında "dil" merkezli görüşler öne çıkmaktadır. Bu kategoride yer alan görüşler, atasözlerinin kullanılmasını öğrencilerin kendi dilsel farkındalıklarını sağlamak (*f*= 9/ % 30), anlama (*f*= 12/ % 40) ve anlatma (*f*= 18/ % 60) becerilerini geliştirmek, yalın anlatıma (*f*= 5/ % 16,6) sahip olmak ve atasözlerinin özlü fikir üretme özelliğinden yararlanarak özetleme (*f*= 9/ % 30) becerisi hedefl

Dilsel farkındalığı öne çıkaran katılımcılar (K4, K5, K7, K12, K20, K21, K22, K25, K29), Türkçenin söz varlığındaki zenginliğinin fark edilmesi, Türkçenin sevilip ona sahip çıkılması yönünden atasözlerinin kullanılmasını gerekçe olarak sunmuşlardır. Böylece öğretmenlerin dile ilişkin kavramları oluştururken atasözlerinin sadece bir anlama ve anlatma aracı olmadığını; diğer yandan dilsel bir değer olmasından dolayı kullanıldığını belirtmişlerdir. Dil kategorisinde yer alan diğer kodlar, öğrencilerin dilsel beceri alanlarını geliştirmeye yönelik düşüncelerden oluşmaktadır.

Düşünce yönünden belirtilen fikirler ise diğer kategorilere oranla daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Bu kategoride yer alan ifadeler, atasözlerinin çocuklardaki düşünce sistemine sağladığı yararlar göz önünde bulundurularak dile getirilmiştir. Buna göre atasözleri yalnızca dilsel bir araç olmayıp aynı zamanda çocuğun düşünce dünyasına doğrudan etki eden birtakım faktörleri bünyesinde barındırmaktadır.

Eğitim ortamında kullanılacak olan atasözlerinin çocukların başta yorumlama, ilişkilendirme, ders çıkarma olmak üzere birçok yönden düşünce gelişimine katkı sağladığı ileri sürülmüştür. Böylece atasözleri çocukların gelişim süreçlerine paralel olarak zihinsel gelişimlerine de katkı sağlar. Kategoride yer alan fikirler doğrultusunda atasözlerinin bilgiyi kendi yaşamıyla örgütleme yönünden önemli bir katkı sağladığı

söylenebilir. Özellikle atasözlerinin yaşanmışlıklar üzerine kurulu kalıp sözler olması onların kendi yaşamlarına yönelik ders çıkarmalarına zemin hazırlar.

Atasözlerinin kullanılma gerekçelerindeki bir diğer unsur olarak da kültür temelli yaklaşımlar biçiminde ortaya çıkar. Bu kategorideki ifadeler, atasözlerinin toplumsal bir uzlaşı aracı olduğunu, böylece toplumların ortak yaşamına bağlı olarak meydana gelen kültürel değerleri bünyesinde barındırdığı sonucu hâkimdir. Dolayısıyla atasözleri bir toplumun kültürel yönden farkındalığında (*f*= 11/ % 36,6) ve bunun devamlılığında (*f*= 7/ % 23,3) önemli bir rol oynar. Kültürün ilişkili olduğu bir diğer kavram ise atasözlerinin ulusal (millî) yönüyle birleştirici role sahip olmasıdır.

Bu duruma göre *"Atasözleri millîdir ve milletimize özgü kültürel değerleri içinde barındırır (K4), ulusal kültürümüzü yeni nesillere aktarmak (K10), atasözleri tarih boyunca o milleti oluşturan insanların ürünüdür (K24), ulusun ortak düşünce inanış ve tutumunu belirttiği için öğrencilerimizin kültürümüzü tanımalarını sağlar (K27)."*

3.5. Atasözlerinden yararlanmada karşılaşılan sorunlar

Bu başlık altındaki bulguların elde edilmesinde katılımcılara "Atasözlerinden yararlanmanın ne gibi sınırlılıkları bulunmaktadır?" sorusu yöneltilerek veriler toplanmıştır. Toplanan veriler, katılımcı öğretmenlerin verdiği yanıtlar çerçevesinde 5. Tablo'da sunulmuştur.

5.Tablo: Atasözlerinin sınırlılıkları üzerine öğretmen görüşleri

Sınırlılıklar	*f*	*%*
Anlamın Bilinmemesi	6	20
Argo Kullanımlar	1	3,3
Aşırı Derece Kullanılması	1	3,3
Düşünceyi Sınırlandırması	1	3,3
Feodal Düşünce Yapısı	1	3,3
İşlevi Olmayan Atasözleri	5	16,6
Kullanım Alanının Yetersizliği	3	10
Öğretmen Kaynaklı	1	3,3
Örnek Yetersizliği	1	3,3
Sınırlılık Yok	5	16,6
Uygun Yerlerde Kullanılmaması	7	23,3

5. Tablo'da Türkçe öğretmenlerinin atasözlerine yönelik sınırlılıklarla ilgili görüşleri sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre öğretmenler en fazla atasözlerinin uygun yerde kullanılmaması (*f*=7/ % 23,3), verilen atasözünün anlamının bilinmemesi (*f*=6/ % 20) ve işlevi olmayan atasözlerinin kullanılmasını (*f*=5/ % 16,6) sınırlılık olarak belirtmişlerdir.

Atasözlerinin uygun yerde kullanılmamasından kaynaklanan sınırlılıklarda, öğrencilerin anlamıyla örtüşmeyen açıklamalar yaptığı ve dolayısıyla yazılı ve sözlü anlatımlarda anafikirle bağdaşmayan anlamların ortaya çıktığı belirtilmiştir. Verilen atasözünün anlamının bilinmemesinin de bir diğer sınırlılık olarak ifade edildiği görüşlere bakıldığı zaman, öğrencilerin atasözünü daha önce duymamış olmaları veya verilen atasözündeki mecaz anlamların göz ardı edilmesinden kaynaklanan sorunlar yaşandığı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

Yine "işlevi olmayan" atasözlerinin kullanılmasını ise çoğunlukla bugün için geçerli olmayan örneklerin verilmesine dayandırılmıştır. Bu konuda verilen örneklerde özellikle "Kızını dövmeyen dizini döver." atasözü öne çıkmaktadır.

Katılımcılardan beş öğretmen, atasözü kullanımında sınır olmadığını belirtmiştir. Örneğin bir öğretmen (K26) "Birbiriyle çelişen atasözleri de olsa çocuklar kendi dillerine ait atasözlerini bilmeli" biçiminde görüş belirtmiştir.

SONUÇ

Bir toplumun değer ve yargıları atasözlerindekilerle paralellik arz eder. Ortak bir kültürle yoğrulan bireylerde bu değer ve tutumların oluşması kaçınılmazdır. Zaten eğitimle elde edilmek istenen hedeflerden birisi de kültür aktarımıdır. Öğrenci kavramı en temel boyutu ile toplumun yetiştirilmek istenen bir üyesi olarak yaşanılan dönemin anlayışlarının etkin özelliklerini taşımakla birlikte, geleceğe yönelik olarak da kendinden beklentilerde bulunulan birey olarak anlaşılmıştır. Bu beklentilerden en büyüğünün içinde bulunulan topluma sosyal ve kültürel açıdan uyum sağlamasının yanında, onu etkileyerek değiştirmesi ve geliştirmesi olduğunu söylemek yanlış olmaz (Duruhan ve İlhan, 2004: 125). Özezen (2005: 414) elde ettiği bulgulardan hareketle Türk atasözlerindeki değişkenlerin, eski yaşam biçimlerini ve bu yaşam biçimlerinin sınırlarını gösterir nitelikte; Türklerin anlamlandırma biçimlerinde ve kavram alanlarının oluşmasında bu değişkenlerin ve genel söz varlığının etkisinin açık olduğunu belirtmiştir.

Bir topluma özgü olan atasözleri, o toplumun yüzyıllar boyu belirlenen deneyimlerinin, dünya görüşünün, yaşam biçiminin ve anlatım gücünün sergilendiği sözlerdir. Deyimlerinde olduğu gibi atasözlerinde de Türkçe, konuları canlandırarak, somutlaştırarak güçlü bir biçimde ortaya koymakta, onları kalıcı kılan anlatım yollarından yararlanmaktadır Aksan, 1996: 181). Dolayısıyla atasözlerinin eğitim oratamındaki işlevini göz önünde bulundurmak birçok yönden önemlidir. Atasözlerini kullanmak diğer halk edebiyatı ürünleriyle (masal, fabl, efsane mit vb.) birlikte tüm öğrencilere yardım edebilir. Özellikle ahlakî ve demokratik ilkelerin verilmesinde bireylerin kendi etnik ve kültürel farkındalıklarının gelişimine katkı sağlar (Grant ve Asimeng-Boahene, 2006: 18).

Simgesel dille mücedele etmeye çalışan öğrenciler için atasözlerini öğrenmenin farkında olmak, eğitimciler için önemlidir (Duthie ve diğ. 2006:170). Birçok araştırmacının kabul ettiği noktaların başında atasözlerinin simgesel (Lutzer, 1988,

Ferretti ve diğ. 2007) bir niteliği oluşudur. Her ne kadar atasözleri belli bir deneyimi temsil etse de bünyesinde barındırdığı metaforik yapıdan kaynaklı bir özelliğe sahiptir. Bu yapının anlamlandırılmasında da yaşla beraber farklılıklar meydana geldiği (Uekermann ve diğ. 2008) söylenebilir. Böylece bir atasözünü anlamlandırmak hem bu kalıpsözlerin simgesel yapısından hem de bu yapıyı anlamlandırabilecek olgunluktan geçmektedir. Atasözleri, Türkçenin doğal kullanım özelliklerini de yansıtır. Bu özellikler ses olaylarının sebep ve sonuçlarını göstermek için uygun fırsatlar sunar. Ses olayları doğrudan yapım eklerini etkiler. Atasözlerinde bu etkileşim ve yapım ekleri örnekleri bu konunun öğretimini sağlayacak kadar çoktur (Tekşan, 2011).

Atasözlerine Türkçe öğretimi açısından bakıldığı zaman, bu tür yapıların gerek kültürel gerek zihinsel ve buna bağlı olarak dille olan ilişkisi yadsınamaz. Önel'in (2008) Türkçe öğretmenleriyle yaptığı çalışmada öğretmenler; günlük hayatla ilişki kurularak, çeşitli sunumlarla, somutlaştırarak, zengin görsel-işitsel materyaller (bulmacalar, resimler, şarkılar) kullanarak, kompozisyon yazdırılarak, günlük hayatla ilişki kurularak, öğretmenlerin atasözlerini sık sık kullanmaları ile, yakın ve zıt anlamlarını bir arada vererek, metinlerde geçen atasözlerine dikkat çekerek, atasözlerini açıklayıp konu ile ilgili tartışma ortamı yaratarak, atasözleri sözlüğü ya da atasözleri derlemesi oluşturulması istenerek, halk kültürü vb derslerde de atasözlerine yer vererek, metin ile ilgili ana fikir vb. sorularda atasözlerinin kullanımına teşvik ederek, atasözleri ile ilgili drama yaptırarak, atasözleri ile şiir arasında ilişki kurularak, atasözlerinin kullanıldığı edebi ürünleri tanıtarak daha verimli olabileceğini ifade etmişlerdir. Yine aynı çalışmada öğretmenler; öğrencilerin %72'sinin atasözlerini algılayamadıklarını, %20'sinin kısmen algılayabildiklerini, %8'inin de tam ve doğru olarak algılayabildikleri bulgusuna yer verilmiştir.

Temizkan'ın (2008) yaptığı bir araştırmada 4,5,6 ve 7. sınıf MEB Türkçe ders kitaplarında yalnızca bir atasözüne rastlandığı görülmüştür. Güftâ ve Kan'ın (2011), 7. sınıf Türkçe ders kitabı üzerine yaptıkları çalışmada ise kültürel ögeler yönünden en az atasözlerine yer verildiği ve kitapta yer alan metinlerde sadece 2 atasözünün geçtiği saptanmıştır.

Onan'ın (2011: 99) yaptığı araştırmada, Türk atasözleri içerisinde dil ve dilin temel becerileri ile ilgili olarak 926 adet atasözü tespit edilmiştir. Bunların büyük çoğunluğunu konuşma (%87.90 / 814 tane) becerisiyle ilgili olanlar oluşturmaktadır. İkinci sırada dinleme becerisi (%6.47 / 60 tane), üçüncü sırada yazma becerisi (%4.31 / 40 tane), dördüncü sırada okuma becerisi %1.29 / 12 tane) oluşturmaktadır.

Bu araştırma elde edilen bulgular ise alanyazındaki çalışmaları desteklemektedir. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar, atasözlerinin çeşitli sınırlılıklar taşımakla birlikte eğitim ortamında kullanılması gerektiği noktasında birleşmektedir. Yine öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar, atasözlerinin bir yandan eğitim ortamında zengin uygulamalara birer araç olduğunu, diğer yandan öğrencilerin kültürel kimlik

kazanmalarında bir köprü vazifesi gördüğünü açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Türkçe öğretim programlarında kazanım ve etkinliklerle yer verilen atasözleri, uygulanabilirliği yününden katılımcılar tarafından olumlu karşılanmaktadır. Bu yüzden uygulama örneklerinin çoğaltılarak öğretmenlere rehber olunması, gerek kültürel aktarım gerekse dil öğretimi açısından atasözlerinin işlevlerini açıkça ortaya koyacaktır.

Atasözü olsun, vecize olsun bir yargıyı anlattıkları için bu sözler birer ana fikir cümlesi sayılabilir. Amacımızı belirten bu cümlelere kontrol cümlesi de denir (Gözler, 1978: 91). Her ne kadar kimi öğretmenler tarafından yer yer öğrencilerin yaratıcılığına engel olabileceği yönünde görüşler olsa da atasözleri şiirsel ve özlü anlatım özelliğiyle belleklerde daha kolay kalacaktır. Bir atasözünü anlamaktan çok, dili anlamanın nihai hedef olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Atasözleri insanların yeni durumlarla karşılaştıklarında onunla nasıl başa çıkılabileceği konusunda ilginç mesajlar sunar. Dolayısıyla bu yüksek hedeflere araç olarak hizmet edebilirler (Nippold ve diğ. 2001: 98). Doğru konulacak olan hedefler, ideal insanı yetiştirmek için önemli bir harita görevi üstlenir. Bu harita, geçmişinden kopmadan bu günü ve yarını göz önünde bulundurmalıdır. Atasözleri de hem biçim de içerik özellikleriyle bu işlevi yerine getirebilecek özelliklere sahiptir.

Kaynakça

Akarsu, B. (1998). *Dil-Kültür Bağlantısı*. İstanbul: İnkilap Kitabevi.

Aksan, D. (2003). *Türkçenin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksan, D. (1996). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.

Aksoy, Ö.A. (1988). *Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkilap Kitabevi, C.1.

Alagözlü, N. (2009). *Dil ve Cins: Türkçe Atasözlerinde ve Deyimlerde Kadın Üzerine Eğretilemeler ve Toplum-Bilissel Yapı*. International Journal of Central Asian Studies Volume 13.

Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). *Toplumsal Gerçeklik ve Dil*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Çelik, A. (2009). *Atasözlerimizden Eğitim İletileri*. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.31.

Dilçin, D. (2000). *Edebiyatımızda Atasözleri*. Ankara: TDK Yayınları.

Duruhan, K., İlhan, B. (2004). *Eğitim-Öğretimle İlgili Bazı Atasözü ve Deyimlerimizin Öğrenme-Öğretme Süreci Bakımından İrdelenmesi*. Millî Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi S. 164.

Duthie, Jill K. ve diğ. (2008). *Mental İmagery of Concrete Proverbs: A Developmental Study of Children, Adolescents, and Adults.* Applied Psycholinguistics, Vol.29.

Esen, S. ve Yılmaz, E. (2007). *Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Girişimcilik Olgusu (Sosyo-Ekonomik Açıdan Bir Bakış).* Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.30.

Ferretti, Todd R.; Schwint, Christopher A.; Katz, Albert N. (2007). *Electrophysiological and behavioral measures of the inxuence of literal and Figurative contextual constraints on proverb comprehension.* Brain and Language. Vol.101.

Gözler, F. (1978). *Örnekleriyle Temel Kompozisyon Bilgileri*. İstanbul: İnkilap ve Aka Kitapevleri.

Grant, Rachel A.; Asimeng-Boahene, Lewis (2006). *Culturally Responsive Pedagogy in Citizenship Education: Using African Proverbs as Tools for Teaching in Urban Schools*. Multicultural Perspectives, Vol. *8*(4).

Güftâ, H. ve Kan, M. O. (2011). *İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Dil ile Kültür Ögeleri Açısından İncelenmesi.* Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S.15.

Güvenç, B. (1999). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hirsch, E.D. (1987). *Cultural Literacy: What Every American Needs to Know*. Boston: MA. Houghton Mifflin Company.

Hirsch, E.D. (1996). *Cultural Literacy: What Every American Needs to Know.* Boston: Houghton-Mifflin.

Karadağ, M. (2004). *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*. Ankara: Ürün Yayınları,

Kıran, Z. ve Kıran, A.E. (2001). *Dilbilime Giriş*. Seçkin Yayıncılık, İstanbul.

Lutzer, Victoria D. (1988). *Comprehension of* Proverbs *by Average Children and Children with Learning Disorders.* Journal of Learning Disabilities, Vol. 21 /2.

MEB (2009). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.

MEB (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8.Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.

Mürsel, C. G. (2009). *Deyim ve Atasözlerinin Öğretiminde Karikatürün Etkisi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Nippold, Marilyn A; Allen, Melissa M; Kirsch, Dixon I. (2001). *Proverb Comprehension as A Function of Reading Proficiency in Preadolescents.* Language, Speech & Hearing Services in Schools, Vol. 32/2.

Onan, B. (2011). *Türk Atasözlerinde Dil Farkındalığı ve İşlevsel Dil Kullanımı*. Milli Folklor, S. 91.

Önel, G. (2008). *İlköğretim 6,7,8. Sınıf Öğrencilerinin Atasözlerini Algılama Düzeyleri*, Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi, Marmara Üniveristesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Özbay, M. (2008). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap.

Özezen, M. Y. (2005). *Türkiye Türkçesi Atasözlerindeki Değişkenlerin Eşdeğerliliği*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.14, S.2.

Pehlivan, A. (2003). *Türkçe Ders Kitabı İnceleme ve Değerlendirme*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Soykut, H. (1974). *Türk Atalar Sözü Hazinesi*. İstanbul: Ülker Yayınları,

Şahin, M. (2011). *Masalların Çocuk Gelişimine Etkilerinin Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi.* Millî Folklor, S.89.

Tekşan, K. (2011). *Atasözleriyle Yapım Eklerinin Öğretimi*. Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Araştırmaları Dergisi, S.2.

Temizkan, M. (2008). *Dilin Manevî Mirası Durumundaki Atasözü ve Deyimlerin Öğretimi Üzerine Bazı Değerlendirmeler.* VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Ankara.

Uekermann, J.; Thoma, P.; Daum, I. (2008). *Proverb Interpretation Changes in Aging*, Brain and Cognition, Vol. 67.

Ünalan, Ş. (2010). Dil ve Kültür. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yaşar, F. Ö. (2007). *Bilgi Toplumu Bağlamında Türk Atasözlerinde "Eğitim" ve "Bilgi" Kavramları Üzerine Düşünceler.* Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C.6 S.19.

Yıldırım, A.; Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, M. (2000). *Türkçe Atasözlerinde Eğitim Anlayışı*. Ankara Ünv. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C.33, S.1-2.

Özet

KÜLTÜREL BİR MİRAS OLARAK ATASÖZLERİNİN KULLANIMI ÜZERİNE TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Dil öğretimine yönelik gerçekleşecek uygulamalarda öğrencilerin yazılı ve sözlü iletişim becerileri büyük önem taşımaktadır. Etkili bir konuşma ve yazma için kimi zaman kalıp sözler kullanılması metnin gücünü artırır. Kalıp sözlerden birini de atasözleri oluşturur. Atasözleri toplumların geçmiş yaşantılarını günümüze aktaran sözlü kültür ögelerinden biridir. Atasözü aracılığıyla bir yandan geçmiş deneyimler fark edilir diğer yandan bu deneyimlerden dersler çıkarılır. Ayrıca atasözleri, bireylerin dilsel ve kültürel farkındalıklarının artmasında önemli rol oynar. Atasözleri, çocukların dil gelişim sürecinde karşılaşması gereken söz kalıpları olarak görülebilir.

Bu çalışmada, Türkçe öğretmenlerinin eğitim ortamında atasözlerinin kullanımına ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya 30 Türkçe öğretmeni katılmış ve bu katılımcılara uzman görüşü alınmış sorular yöneltilmiştir. Sorular alt problemlere bağlı olarak oluşturulmuştur. Sorular çerçevesinde verilen yanıtlardan hareketle verilerin analizi yapılmıştır. Toplanan veriler, öncelikle kodlanmış, daha sonra çeşitli kategoriler altında bir araya getirilmiştir. Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda, atasözlerinin çocuğun eğitimsel boyutta gelişimine katkı sağladığı söylenebilir. Katılımcı öğretmenler atasözlerini kelime öğretimi, dersi kavratma, dilbilgisi uygulamaları, kültürel bilinç vb. yönlerden gerekli görmektedir. Ayrıca katılımcılar tarafından konuşma, dinleme, okuma ve yazma gibi dil becerilerinin geliştirilmesinde de önemi vurgulanmıştır. Bunun paralelinde, yer yer kimi sınırlılıklar taşımasına rağmen, atasözlerinin öğrencilere Türkçe öğretimi ve kültür aktarımı açısından gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın sonuçları, atasözü kullanımının, çocuklarda dilsel farkındalığı geliştirme sürecinde öğretmenler tarafından olumlu karşılandığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Atasözleri, kültür, dil, Türkçe eğitimi, Türkçe öğretmeni

Abstarct

THE OPINIONS OF TURKISH TEACHERS ON USAGE OF PROVERBS AS A CULTURAL HERITAGE

Oral and written communication skills of students related to language teaching practices is very important. Using stereotypical words in effective oral and written communication enriches the power of a text. One of those stereotypical words is proverbs. Proverbs is one of the elements of oral culture of societies past experiences that show. Sayings on the one

hand through the past experiences, lessons from these experiences noticeably on the other hand. In addition, proverbs, plays an important role in increasing awareness of linguistic and cultural individuals. Proverbs can be seen as stereotypical words in children's language learning developmental procedure.

In this study, the use of proverbs Turkish teachers' views on the educational environment is evaluated. In this study, qualitative research method was used. The study involved 30 Turkish teacher and expert opinion that the participants were asked questions. The questions have been developed in relation to the sub-research questions. Movement of data analysis was carried out within the framework of the responses given to questions. The collected data firstly encoded and then brought together under several categories. Participated in the study in accordance with the opinions of Turkish teachers, proverbs contribute to the development of the child provided by the educational dimension can be said. The participant teachers in this study highlighted that are very significant in teaching vocabulary, comprehension, grammar practices, cultural awareness and so on. Parallel to this, to carry from place to place in spite of some limitations, proverbs is necessary to teaching Turkish language and culture reveals. Moreover, the participants emphasized that proverbs are important in teaching speaking, listening, reading, and writing skills. The findings of the study depict that teacher are in favor of using proverbs in developing children's' language awareness process.

Keywords: Proverbs, Culture, Language, Turkish Language Education, Turkish Teacher.